

บทที่ ๔

ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง กับการเผยแพร่และการนำไปใช้

ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงชำระขึ้นเมื่อพ.ศ. ๒๔๑๓ เพื่อรวบรวมเป็นตำรับยาตำราหลวง ให้สมบูรณ์ขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ แต่เมื่อได้มีการเรียนการสอนการแพทย์แผนไทยในโรงเรียนแพทย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ซึ่งสอนร่วมกับการแพทย์แผนตะวันตก จึงได้มีการนำตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงมาใช้ สอนด้วย และมีการนำบางคัมภีร์ไปพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เพื่อเป็นตำราเรียนเท่านั้น แต่ด้วยระบบ การพิมพ์ที่สามารถผลิตได้ครั้งละมากๆ ผิดกับการคัดลอกเช่นแต่เดิม จึงทำให้คัมภีร์ในตำรายาเป็นที่ แพร่หลายอย่างรวดเร็ว สำหรับการเผยแพร่มี ๒ ลักษณะ คือ การตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งผลิตซ้ำหลายๆ ครั้งเพื่อใช้เป็นตำราเรียน กับการนำไปใช้เป็นตำรายาและผลิตยารักษาโรค ทั้งที่เป็นหน่วยงาน ราชการและเอกชน มีการพิมพ์เผยแพร่งดต่อไปนี้

๔.๑ **วรรณกรรมตำรายาที่มีพื้นฐานมาจากเวชศาสตร์ฉบับหลวง** ซึ่งเขียนเป็นลายมือ ลงบนสมุดไทย ต่อมา มีการจัดพิมพ์ด้วยเครื่องจักร จากการตรวจสอบวรรณกรรมต้นฉบับจริง ชื่อที่ ปรากฏนั้นพิมพ์ตามต้นฉบับเดิมทั้งหมด

๑) **แพทยศาสตร์สงเคราะห์** เป็นล่วมทองของผู้ที่เป็นหมอ แลพ้อบ้านแม่เรือนจะรักษา **ครอบครัว**. กรุงเทพฯ : บางกอกประสิทธิ์การ บริสุทธิ์มา, ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) เนื้อหาเป็นการ รวบรวมตำราระหว่างการแพทย์แผนไทยและแผนตะวันตกมี ๔ เล่มจบ โดยเล่ม ๑ ภาคที่ ๑-๔ เป็น กรรมสิทธิ์กระทรวงธรรมการ เนื้อหาที่ปรากฏได้แก่ ๑. พระคัมภีร์ปฐมจินดา ๒. พระคัมภีร์สรรพคุณ ๓. พระคัมภีร์มหาโชตรัต ๔. ฉันทศาสตร์ ๕. พระคัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๖. พระคัมภีร์วรโยคสาร ๗. เวช ศึกษา ๘. พระคัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ ๙. เซอร์เบอริ ว่าด้วยผ่าตัด ๑๐. เซอร์เบอริ ว่าด้วยกระดูกหัก ๑๑. โโลหิตวินิจฉัย ๑๒. ตำราปลูกใช้ทรพิษ ๑๓. พระคัมภีร์ตักกะศิลา ๑๔. พระคัมภีร์สมุฏฐาน วินิจฉัย ๑๕. พระคัมภีร์โกษย์ ๑๖. ว่าด้วยลักษณะปอดของมนุษย์ ๑๗. ว่าด้วยลักษณะหายใจเข้า ออก ๑๘. มั่นสมอง ๑๙. คำแปลศัพท์

๒) **เวชศาสตร์วรรณนา**, พระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง (หมอหนู) เรียบเรียงขึ้น เพื่อใช้สอน ในโรงเรียนแพทย์าลัย เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๒ แต่พิมพ์เผยแพร่เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๐ ประกอบด้วย ๑๗ คัมภีร์ ได้แก่ ๑. คัมภีร์ฉันทศาสตร์ ๒. คัมภีร์ตักศิลา ๓. คัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๔. คัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ ๕. คัมภีร์ สมุฏฐานวินิจฉัย ๖. คัมภีร์จะละนะสังคหะ ๗. คัมภีร์ชวดาร ๘. คัมภีร์ทรวสาฯ ๙. คัมภีร์ ประถมจินดา ๑๐. คัมภีร์มหาโชตรัต ๑๑. คัมภีร์กษย์ ๑๒. คัมภีร์อภัยสันตา ๑๓. คัมภีร์อติสาร ๑๔. คัมภีร์มัญชุสาร ๑๕. คัมภีร์วิเชียร ๑๖. คัมภีร์สรณญาณสูตร ๑๗. คัมภีร์มุขโรค

๓) **แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑** พระยาพิศณุประสาทเวช เป็นบรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ : ไทย, ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) และ **แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒** พระยาพิศณุประสาทเวช

เป็นบรรณาธิการ ,กรุงเทพฯ : ศุภการจำรูญ, ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) คัมภีร์ที่ปรากฏได้แก่ ๑. ฉันทศาสตร์ ๒. พระคัมภีร์ปฐมจินดา ๓. พระคัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๔. พระคัมภีร์สรรพคุณ (แลมหาพิกัถ) ว่าด้วยคุณแห่งเครื่องยาแก้โรคต่างๆ, สรรพคุณยาแก้ไข้พิษ ๕. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ๖. พระคัมภีร์วโยคสาร ๗. พระคัมภีร์มหาโชตรัต ๘. พระคัมภีร์ชวดาร ๙. พระคัมภีร์โรคนิทาน ๑๐. พระคัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ ๑๑. พระคัมภีร์ธาตุบรรจบ ๑๒. พระคัมภีร์มัจฉापักษันทิกา ๑๓. พระคัมภีร์ตักศิลา ๑๕. พระคัมภีร์กษัย วรรณกรรมเล่มนี้เรียกว่าแพทยศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับ ๒ เล่ม

๔) แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ พระยาพิศณุประสาทเวช เป็นบรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : เจริญผล, ๒๔๖๓ และแพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ พระยาพิศณุประสาทเวช เป็นบรรณาธิการ , กรุงเทพฯ : ธรรมานุกูล, ๒๔๖๒

๕) แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ พระยาพิศณุประสาทเวชเป็นบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : พานิชศุภผล, ๒๔๖๖ และ แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ พระยาพิศณุประสาทเวชเป็นบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พานิชศุภผล, ๒๔๗๕, มี ๒ เล่มจบ มีเนื้อหาเช่นเดียวกับฉบับที่เคยจัดพิมพ์มาแล้ว คัมภีร์ที่ปรากฏ ๑. ฉันทศาสตร์ ๒. พระคัมภีร์ปฐมจินดา ๓. พระคัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๔. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ๕. พระคัมภีร์วโยคสาร ๖. พระคัมภีร์มหาโชตรัต ๗. พระคัมภีร์ชวดาร ๘. พระคัมภีร์โรคนิทาน ๙. พระคัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ ๑๐. พระคัมภีร์ธาตุบรรจบ ๑๑. พระคัมภีร์มัจฉापักษันทิกา ๑๒. พระคัมภีร์ตักกสิลา ๑๓. พระคัมภีร์กษัย ๑๔. พระคัมภีร์สรรพคุณ และมหาพิกัถ

๖) ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ (ฉบับหลวง) กระทรวงสาธารณสุข , ๒๔๙๗ ตรวจสอบจากต้นฉบับของหอพระสมุดวชิรญาณ คัมภีร์ที่ปรากฏได้แก่ ๑. พระคัมภีร์ปฐมจินดา ๒. พระคัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๓. พระคัมภีร์สรรพคุณ ๔. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ๕. พระคัมภีร์มหาโชตรัต ๖. พระคัมภีร์ชวดาร ๗. พระคัมภีร์โรคนิทาน ๘. พระคัมภีร์มัจฉापักษันทิกา ๙. พระคัมภีร์ตักกสิลา ๑๐. พระคัมภีร์กษัย

๗) แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑,๒,๓ ฉบับโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร มีอาจารย์จร ต้นดีวีรกุล เป็นบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๗, คัมภีร์ที่ปรากฏได้แก่ ๑. ฉันทศาสตร์ ๒. พระคัมภีร์ประถมจินดา ๓. พระคัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๔. พระคัมภีร์สรรพคุณ (และมหาพิกัถ) ว่าด้วยคุณแห่งเครื่องยาแก้โรคต่างๆ, สรรพคุณยาแก้ไข้พิษ (มจ. ปราณี่ ทินกร ทรงเรียบเรียง) ๕. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ๖. ตำราลังกา ชื่อว่า "วโยคสาร" ๗. พระคัมภีร์มหาโชตรัต ๘. พระคัมภีร์ชวดาร ๙. พระคัมภีร์โรคนิทาน ๑๐. พระคัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ ๑๑. พระคัมภีร์ธาตุบรรจบ ๑๒. ว่าด้วยลักษณะโรคอุจจาระธาตุ ๑๓. มัจฉापักษันทิกา ๑๔. พระคัมภีร์ตักกสิลา ๑๕. พระคัมภีร์กษัย ๑๖. คัมภีร์อภัยสันดา ๑๗. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ๑๘. คัมภีร์มัญชุสวาระวิเชียร ๑๙. คัมภีร์อุทรโรค ๒๐. คัมภีร์ मुखโรค

๒๑. คัมภีร์สิทธิสารระสงเคราะห์ ๒๒. คัมภีร์ไพจิตรมawangศ์ ๒๓. คัมภีร์ทิพมาลา ๒๔. คัมภีร์
วิถีกฎฐโรค

ตั้งแต่คัมภีร์ ๑๖-๒๔ เป็นการรวบรวมเพิ่มเติม จากตำรับของพระยาประเสริฐศาสตร์
ธำรง (หมอนหนู ซึ่งเป็นอาจารย์ของหมอคอง (พระยาพิศณุประสาทเวช) ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์
ชุดนี้เรียบเรียงโดยวีร ตันติวีรกุล อาจารย์ใหญ่ ร.ร. แพทย์แผนโบราณวัดเซตุพนฯ ส่วนคัมภีร์ที่ ๑-
๑๖ ใช้ฉบับแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับ ๒ เล่ม

๘) ตำราการแพทย์ไทยเดิม (แพทยศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์ มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริม
การแพทย์ไทยเดิม อายุมเวทวิทยาลัย (ชีวกโกมารภักจ) กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๕
คัมภีร์ที่ปรากฏได้แก่ ๑. คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ๒. คัมภีร์โรคนิทาน ๓. คัมภีร์ธาตุวิงศ์ ๔. คัมภีร์
ธาตุวิวรรณ์ ๕. คัมภีร์ประถมจินดา ๖. คัมภีร์ฉันทศาสตร์ ๗. คัมภีร์มหาโชดรัต ๘. คัมภีร์ธาตุบรรจบ
๙. คัมภีร์มัจฉापักขันทิกา ๑๐. คัมภีร์ชวดาร ๑๑. คัมภีร์ตักกสิลา ๑๒. คัมภีร์กษัย ๑๓. คัมภีร์
สรรพคุณยา

๙) แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกวรรณกรรมของชาติ
ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ มี ๑๔ คัมภีร์ พิมพ์เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๒ ฉบับนี้ใช้ต้นฉบับจากแพทยศาสตร์
สงเคราะห์ฉบับ ๒ เล่ม พ.ศ. ๒๔๗๕ โรงพิมพ์พานิชคุณผล มีวัตถุประสงค์เพื่อบูรณาการการแพทย์
แผนไทย และในฐานะมรดกวรรณกรรมของชาติ

๔.๒ ลำดับปีเขียนและปีจัดพิมพ์

- พ.ศ. ๒๔๑๓ ฉบับหลวง เป็นตัวเขียน
มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมวรรณกรรมคัมภีร์แพทย์ที่แพทย์ได้สร้างขึ้นไว้ในอดีต
ตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- พ.ศ. ๒๔๓๘ “แพทยศาสตร์สงเคราะห์” ฉบับโรงเรียนราชแพทยาลัย กระทรวงธรรมการ
มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นตำราแพทย์ใช้ในโรงเรียนแพทย์ (รวมตำราแพทย์โบราณ
และตำราแพทย์ฝรั่ง)
- พ.ศ. ๒๔๔๔ “ตำราแพทยศาสตร์” ฉบับพนักงานกรมพยาบาล กระทรวงธรรมการ
มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นหลักตำราสาธารณสุขประโยชน์แก่แพทย์ และประชาชน
- พ.ศ. ๒๔๔๗ “ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์” ฉบับเวชศาสตร์สโมสร กรมสัมปาทิกสภา
กระทรวงศึกษาธิการ โดย ร.อ. หลวงดำรงแพทย์คุณ คณะบรรดาแพทย์
ประกาศนียบัตรจัดพิมพ์ขึ้นหลังจากจัดตั้งเวชศาสตร์สโมสร (กล่าวถึงวิธีการรักษา และ
ตำราของแพทย์ฝรั่งเกือบทั้งหมด ยกเว้นส่วนที่ไม่มียาฝรั่งใช้ ก็ให้ยาไทยแทรกอยู่

- พ.ศ. ๒๔๕๐ “ตำราเวชศาสตร์วิถันนนา” พระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง (หมอหนู) พิมพ์เผยแพร่
ก่อน
แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) เพียงเล็กน้อย แต่
เป็นที่น่าสังเกตว่า เวชศาสตร์วิถันนนาเป็นหนังสือที่ไม่แพร่หลาย และไม่เป็นที่รู้จัก
กันนัก มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สอนนักเรียนแพทย์ในโรงเรียนราชแพทยาลัย
- พ.ศ. ๒๔๕๐ “แพทยศาสตร์สงเคราะห์” ฉบับหลวง พระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง)
มีวัตถุประสงค์เพื่อเทอดทูนความศักดิ์สิทธิ์ของพระคัมภีร์แพทย์ไทยไว้ให้เป็น
สาธารณะประโยชน์ ซึ่งเรียกกันว่าฉบับ ๒ เล่ม
- พ.ศ. ๒๔๕๑ “เวชศึกษา” พระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง)
มีวัตถุประสงค์เพื่อเอาเฉพาะส่วนที่จำเป็นจากแพทยศาสตร์สงเคราะห์ แต่อ่าน
เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ได้ เพื่อเป็นคู่มือของแพทย์และพยาบาล
- พ.ศ. ๒๔๖๖ “แพทยศาสตร์สงเคราะห์” เล่ม ๑,๒ ฉบับโรงพิมพ์พานิชกุลผล
ไม่ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ แต่เพียงบอกว่าพิมพ์ตามต้นฉบับเดิม (ประกอบด้วย
๑๔ คัมภีร์) และพิมพ์อีกครั้งหนึ่งเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๕
- พ.ศ. ๒๔๙๗ “ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์” ฉบับหลวง ต้นฉบับของหอพระสมุดวชิรญาณ
กระทรวงสาธารณสุข
มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เหมาะสมแก่การใช้ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ตามกาลสมัย
และพึงยึดถือเป็นหลักแก่บรรดาผู้ประกอบโรคศิลปะแผนโบราณ และผู้ผลิตยาแผน
โบราณ เนื้อหายึดตามตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ของหอพระ
สมุดวชิรญาณ
- พ.ศ. ๒๕๐๔ “แพทยศาสตร์สงเคราะห์” ฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) ฉบับ ๒ เล่ม
โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร จัดพิมพ์
และเล่ม ๓ เป็นของพระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง (หมอหนู)
มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นตำราหลักวิชาแพทย์แผนโบราณ
- พ.ศ. ๒๕๓๕ “ตำราการแพทย์ไทยเดิม” (แพทยศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์ มูลนิธิฟื้นฟู
ส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายุรเวทวิทยาลัย (ชีวกโกมารภัจจ์)
มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นจุดเริ่มต้น ในการจัดทำโครงการพัฒนาวิชาการแพทย์แผน
ไทย ใช้ของฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) แต่ลำดับเรื่องใหม่ มีการตัด
คัมภีร์วโรคสารออกไป และเปลี่ยนแปลงชื่อคัมภีร์เดิมบ้าง อีกทั้งมีการอธิบายและ
ตีความใหม่ โดยคณาจารย์โรงเรียนอายุรเวทวิทยาลัย ซึ่งมีศาสตราจารย์
นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เป็นบรรณาธิการ

พ.ศ. ๒๕๔๒ แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกวรรณกรรมของชาติ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ใช้ฉบับของพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอลุง) เป็นหลัก แต่มีการอธิบายศัพท์และรายละเอียดต่างๆ มากมาย จากคณาจารย์ มหาวิทยาลัย นักวิชาการอิสระ และผู้เชี่ยวชาญจากกระทรวงศึกษาธิการ

๔.๓ การบูรณาการเวชศาสตร์ฉบับหลวง

จะเห็นได้ว่าในขั้นต้นนั้น วรรณกรรมเรื่องเวชศาสตร์ฉบับหลวงที่จัดทำขึ้นนั้นเผยแพร่ในวงแคบๆ เฉพาะหมู่แพทย์หลวง ซึ่งเป็นฉบับเขียนด้วยลายมือ และเมื่อตั้งโรงเรียนราชแพทยาลัยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ นั้น พระประสิทธิ์วิทยา (หมอลุง - ภายหลังได้รับพระราชทานยศเป็นพระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง) ได้รับตำแหน่งเป็นนายแพทย์ใหญ่ในศิริราชพยาบาล และได้สอนวิชาการแพทย์ไทย^๑ ท่านได้นำคัมภีร์บางเรื่องจากเวชศาสตร์ฉบับหลวงมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ และนำวรรณกรรมบางเล่มมารวมเข้าด้วย รวมเรียกว่า “เวชศาสตร์วรรณนา” รวม ๑๗ คัมภีร์^๒ ดังกล่าวมาแล้ว ตำราเล่มนี้เขียนขึ้นเพื่อใช้เป็นตำราเรียนในโรงเรียนแพทยาลัยมาก่อน ต่อมาได้นำมาพิมพ์เผยแพร่ทั่วไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐^๓

การพิมพ์เผยแพร่ครั้งสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องเวชศาสตร์ฉบับหลวงเผยแพร่ถึงประชาชนโดยตรง คือ การชำระตำราแพทย์แผนไทย โดยพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอลุง) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เช่นเดียวกัน ซึ่งนำเอาบางคัมภีร์ในเวชศาสตร์ฉบับหลวง โดยการขออนุญาตอย่างเป็นทางการจากพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ (ยศขณะนั้น) ขณะดำรงตำแหน่งเป็นองค์ประธานจัดการหอพระสมุดหลวง^๔ และบางคัมภีร์ที่เห็นว่าน่าจะมีประโยชน์ ด้วยมีความเห็นว่าเป็นบรรดาประชาชนคนไทยที่ประสบความเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นธรรมดาต้องรู้จักวิธีการรักษาและการใช้ยา จะได้ผลแพร่หลายต้องอาศัยตำราแพทย์ ซึ่งแต่เดิมเป็นการคัดลอกด้วยลายมือ แต่ครั้งนี้เป็นฉบับพิมพ์ ชื่อว่า แพทยศาสตร์สงเคราะห์ มี ๒ เล่มจบ ประกอบด้วย ๑๔ คัมภีร์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้ได้จัดทำคำอธิบายให้อ่านง่ายขึ้น เรียกว่า ตำราแพทย์ศาสตร์ฉบับสังเขปหรือเวชศึกษา

^๑ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, แพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑, (พระนคร : สมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณในประเทศไทย, ๒๕๐๔), หน้าค่านำ [ข]

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า [จ]

ซึ่งตำราสองฉบับนี้ของพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) ได้รับการยกย่องให้เป็นตำรายาหลวงตามทางประกาศกระทรวงสาธารณสุข “เรื่องระบุตำราฟาร์มาโคเปียร์และตำราอื่นๆ ตามความในพระราชบัญญัติการขายยาพ.ศ. ๒๔๙๓^๕

วรรณกรรมเรื่องเวชศาสตร์ฉบับหลวงบูรณาการมาเป็น ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) ซึ่งเรียกทั่วไปว่า แพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับ ๒ เล่ม อันเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๐ นั้น ได้มีการจัดสรรหาตำราวิชาแพทย์แผนโบราณมาเพิ่มเติม ดังนั้นนอกจากใช้ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) เป็นเกณฑ์แล้ว ยังได้จัดทำตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์เพิ่มเติมอีก โดยนายวีร ตันติวีรกุล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนแพทย์แผนโบราณฯ ได้ไปตรวจสอบตำรายาไทยที่แผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ทำวาสุกี และได้ค้นพบตำรายาตำรับของพระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง (หมอหนู) จึงได้นำมาจัดพิมพ์เป็นตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๓ ต่อเนื่องจากฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) ประกอบด้วยคัมภีร์ต่อไปนี้

- ๑) อภัยสันตา กล่าวถึงโรคตาและการรักษาโรคตาต่างๆ
- ๒) อุทรโรค กล่าวถึงโรคท้องมาน และการรักษา
- ๓) มุขโรค กล่าวถึงโรคช่องในปาก และการรักษาโรคที่เกิดในช่องปากและในลำคอ
- ๔) ไพลิตรมหาวงศ์ กล่าวถึงโรคฝีและการรักษา
- ๕) สิทธิสาระสงเคราะห์ กล่าวถึงโรคลำบองราหู และการรักษา คือโรคที่มีอาการชัก บางครั้งตัวร้อน มือเท้าเย็น เป็นเหน็บชา ปกติใช้เรียกอาการชักในเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๑๒ ขวบ
- ๖) ทิพมาลา กล่าวถึงโรควัณโรคและการรักษา โรคฝีในลักษณะต่างๆถึง ๑๙ ชนิด เช่น ฝีปลวก จะเกิดอาการเจ็บทรวงอก ฝีมานทรวง จะเกิดอาการหายใจขัดในทรวงอก เป็นต้น
- ๗) วิถีกฎฐโรค กล่าวถึงโรคเรื้อนชนิดต่างๆ และการรักษาโรคท้องมาน

ดังนั้นจากวรรณกรรมเรื่องเวชศาสตร์ฉบับหลวงต่อเนื่องมาถึงตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) ฉบับ ๒ เล่ม จนถึงแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับ ๓ เล่ม ซึ่งเพิ่มเติมตำรายาของพระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง (หมอหนู) ของโรงเรียนแพทย์แผนโบราณประกอบด้วยคัมภีร์แพทย์แผนไทย จำนวน ๒๗ เรื่อง ดังต่อไปนี้

^๕ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, ตำราประมวลหลักเภสัช, (กรุงเทพฯ : โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน, ๒๕๒๘), หน้า ๓

ลำดับ	เวชศาสตร์ฉบับหลวง	ลำดับ	แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ๒ เล่ม	ลำดับ	แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ๓ เล่ม
๑	กระบี่	๑๔	โกษย	๑๕	กระบี่
๒	ตักศิลา	๑๓	ตักกะศิลา	๑๔	ตักกะศิลา
๓	ธาตุวิงศ์	๓	ธาตุวิงศ์	๓	ธาตุวิงศ์
๔	ประถมจินดา	๒	ปฐมจินดาร์	๒	ประถมจินดา
๕	แผนนวด	-	-	-	-
๖	แผนฝีดาษ	-	-	-	-
๗	มรณญาณสูตร	-	-	-	-
๘	มหาโชตรัต	๗	มหาโชตรัต	๘	มหาโชตรัต
๙	มัจฉापักษันทิกา	๑๒	มัจฉापักษันทิกา	๑๓	มัจฉापักษันทิกา
๑๐	โรคินทาน	๙	โรคินทาน	๑๐	โรคินทาน
๑๑	สรรพลักษณะสรรพคุณ	๔	สรรพคุณ (แลมหาพิกั)	๔	สรรพคุณ (แลมหาพิกั) ว่า ด้วยคุณแห่งเครื่องยาแก้โรค
๑๒	อุทรโรค	-	-	๑๘	
๑๓	-	๑	ฉันทศาสตร์	๑	ฉันทศาสตร์
๑๔	-	๓	ธาตุวิงศ์	-	-
๑๕	-	๕	สมุฏฐานวินิจฉัย	๖	สมุฏฐานวินิจฉัย
๑๖	-	๖	วโรยคสาร	๗	วโรยคสาร
๑๗	-	๘	ชวดาร	๙	ชวดาร
๑๘	-	๑๐	ธาตุวิวรรณ์	๑๑	ธาตุวิวรรณ์
๑๙	-	๑๑	ธาตุบรรจบ	๑๒	ธาตุบรรจบ
๒๐	-	-	-	๕	สรรพคุณแก้ไขทรพิษ
๒๑	-	-	-	๑๖	อภัยสันตา
๒๒	-	-	-	๑๗	มัญจุสาระวิเชียร
๒๓	-	-	-	๑๙	มุขโรค
๒๔	-	-	-	๒๐	สิทธิสาระสงเคราะห์
๒๕	-	-	-	๒๑	ไพจิตรมหาวงศ์
๒๖	-	-	-	๒๒	ทิพมาลา
๒๗	-	-	-	๒๓	วิถีกุฎโรค

นอกจากนี้ยังมีผู้นำวรรณกรรมตำรายาจากเวชศาสตร์ฉบับหลวงและแพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับพระยาพิศณุประสาทเวช (หมอคง) ไปเผยแพร่ แต่มักคัดเฉพาะตำรายาที่ใช้รักษาโรคที่เห็นว่าเป็นเท่านั้น ซึ่งในทางการแพทย์แผนไทย เรียกว่า “ตำราเกล็ดยา”